

УДК: 331.556(477)

Алла ЗЯКУН, Юлія ЗЯКУН
“УКРАЇНСЬКЕ ОБЛИЧЧЯ” СУЧАСНИХ МІГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ: ПРАВОВИЙ ТА СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ.

У статті розглянуті статистичні показники трудової міграції українського населення за останній рік. Виокремленні популярні серед українців сучасні центри тяжіння робочої сили, та проаналізовано правове регулювання міграційних процесів в Україні.

Ключові слова: трудова міграція, міграційний процес, міграція.

Постановка проблеми. З часу як Україна здобула незалежність в країні значно активізувалися міграційні процеси. Проявляються вони в основному у формі міжнародного руху робочої сили. За останні 20 років на світовому ринку праці Україна стала переважно експортером робочої сили. Тому міграційні рухи як внутрішні так і зовнішні є актуальною проблемою українського сьогодення, яка потребує впровадження економічних, соціальних та правових заходів щодо її регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні міграційні процеси є багатоаспектною проблемою для розгляду як закордонних так і вітчизняних науковців. В цій науковій тематиці вже виокремленні теоретичні положення, дослідженні соціально-економічні та політико-правові аспекти міграції як явища. Щодо проблеми міграційних процесів в Україні то серед вітчизняних дослідників можна згадати Ш. Рамазанова [13], В. Степаненко [16], Г. Удовенко [17], О. Хомра [19], Л. Чайка-Петегірич [20], І. Куревіна [11], Р. Стаканова [15] та інших, які займалися даною проблематикою. Окрім теоретичних досліджень в рамках даної теми здійснюються й практичні розвідки. Так питанням трудової міграції займаються безпосередньо спеціалізовані організації, які фіксують масштаби міграційних потоків до різних країн світу це – Департамент з економічних і соціальних питань Організації Об'єднаних Націй (Нью – Йорк, США) [23] та Інститут міграційної політики (Вашингтон, США) [22]. В Україні цим займається державна служба статистики [1].

Метою статті є аналіз статистичних показників міграції в Україні за останній рік та огляд законодавчо-правової бази як регулюючого фактору міграції в Україні.

Виклад основного матеріалу. Трудова міграція в сучасному світі є своєрідним каталізатором глобалізаційних процесів бо має причино наслідковий зв'язок. Але українська трудова міграція пов'язана не лише із світовими тенденціями, а й має особливі мотивації. До переселення українських громадян на нові місця проживання та працевлаштування мотивують кризові економічні та політичні чинники всередині нашої держави. Зважаючи на постійне збільшення масштабів міграції спробуймо з'ясувати найважливіші причини через які наші співвітчизники покидають Батьківщину? На думку більшості науковців, соціологів та психологів основними внутрішніми факторами є затяжна соціально-економічна криза в Україні, що позначилася на спаді виробництва. Звідси незабезпеченість робочими місцями та низька заробітна плата, а також відсутність можливостей для розвитку і самореалізації. Економічний спад позначився на демографічній кризі та старінні нації, а загострення політичних ситуацій посилює корупція. Зовнішніми чинниками, що прискорюють міграцію українців є збільшення диспропорцій економічного розвитку країн і регіонів, процеси інтеграції та глобалізації світової економіки, міграційна політика урядів країн призначення та безвізовий режим поїздок в країнах ЄС все це позначається на різниці якості життя в іноземних країнах в порівнянні з Україною [12].

За даними Державної служби статистики України 325911 тисяч українців змінили місце проживання або роботи в межах нашої країни [1]. Про це говорять статистичні дані про міграційний рух населення у січні - серпні 2014 році [1].

	Кількість прибулих	Кількість вибулих	Міграційний приріст
Україна	325911	312439	13472
Вінницька	16307	15226	1081
Волинська	9402	7727	1675

Дніпропетровська	22408	23051	-643
Донецька	21176	23832	-2656
Житомирська	11483	10425	1058
Закарпатська	4187	4124	63
Запорізька	11662	12189	-527
Івано – Франківська	9179	7938	1241
Київська	21973	13275	8698
Кіровоградська	9089	8769	320
Луганська	9315	9770	-455
Львівська	15244	16218	-974
Миколаївська	9424	8345	1079
Одеська	18829	17734	1095
Полтавська	14039	12506	1533
Рівненська	10961	10459	502
Сумська	9842	9892	-50
Тернопільська	7913	7649	264
Харківська	23877	23785	92
Херсонська	8323	8506	-183
Хмельницька	12964	11727	1237
Черкаська	11309	9830	1479
Чернівецька	5975	5848	127
Чернігівська	8674	7628	1046
м. Київ	22356	25986	-3630

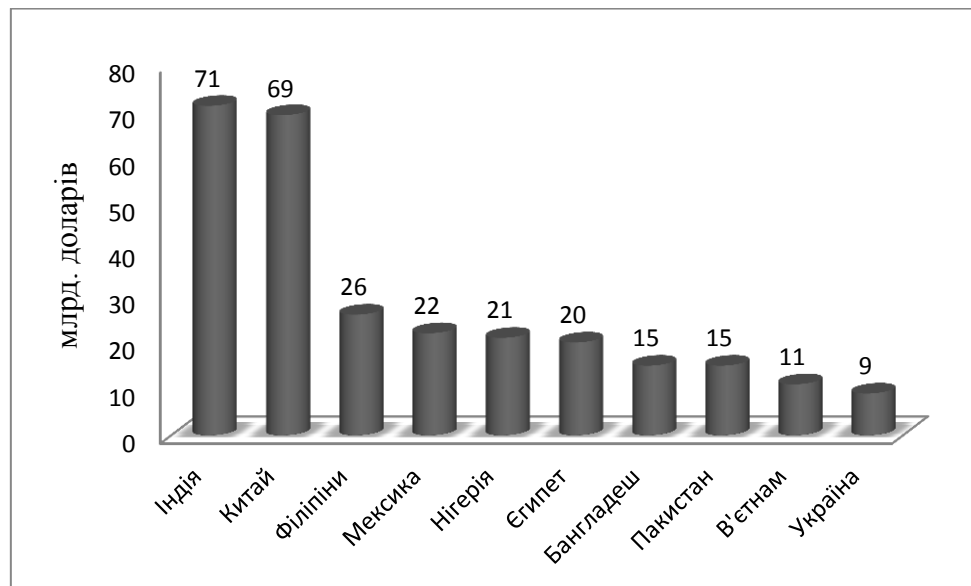
Найбільший потік населення був спрямований до Києва, Львівської, Дніпропетровської, Харківської, Одеської та Київської областей. Найменший – Чернівецька, Чернігівська та Тернопільська області [1]. Також через проведення бойових дій на території Донецької та Луганської областей, багато людей покинули своє постійне місце проживання.

З кожним роком все більше поширюється тенденція до еміграції з України в різні куточки світу. Станом на січень – серпень 2014 року з України виїхало 5,5 млн. осіб [22]. Привабливими країнами для емігрантів з України є Росія, США та Казахстан, про що говорять наведені статистичні дані [22].

№	Країна	Кількість емігрантів, тис. чол
1.	Росія	2 939 000
2.	США	377 000
3.	Казахстан	245 000
4.	Німеччина	234 000
5.	Білорусь	227 000
6.	Польща	221 000
7.	Італія	213 000
8.	Узбекистан	190 000

9.	Ізраїль	137 000
10.	Чеська Республіка	127 000
11.	Іспанія	83 000
12.	Канада	69 000
13.	Португалія	48 000
14.	Азербайджан	42 000
15.	Латвія	36 000

За даними Інституту міграційної політики, Україна посідає 13 місце в світі як країна – приймач робочої сили та 7 місце – як країна – експортер [22]. Крім цього за даними Світового банку, українці є рекордсменами у грошових переказах серед мігрантів країн Європи і Середньої Азії у першому півріччі 2014 року. За рейтингом країн – отримувачів грошових переказів від мігрантів Україна займає 10 місце, а її громадяни переказали близько 9,3 млн. доларів до нашої держави [21].

Взагалі, міграційні процеси мають обернений вплив. Розглянемо детальніше наслідки міграційних процесів для України розділивши їх на економічні, соціальні та демографічні.

До економічних, а саме позитивних наслідків можна віднести:

- зниження рівня безробіття на внутрішньому ринку;
- надходження в Україну додаткової іноземної валюти від грошових переказів емігрантів;
- підвищення рівня кваліфікації населення, освоєння нових технологій;

- інтеграція України до міжнародного ринку праці.

До економічних негативних відносяться:

- “відтік умів”;
- несплата податків та приховування доходів;
- збільшення нелегальної міграції в країні.

До соціальних наслідків слід віднести:

- з родин від’їжджають родичі, батьки або діти;
- набуття чужих звичаїв та менталітету;
- “італійський синдром” – стан коли людина повертається на Батьківщину, але не може знову адаптуватися; [8]
- погіршення здоров’я емігрантів після некваліфікованої роботи закордоном;
- сексуальна експлуатація жінок закордоном.

Основними демографічними наслідками є:

- депопуляція населення та збільшення кількості розлучень [14].

Як же змінити ситуацію, адже з точки зору правового регулювання міграційної політики в Україні начебто зроблено все можливе. На початку 90-х років під час становлення незалежності Декларацією про державний суверенітет, прийнятою Верховною Радою України 16 липня 1990 року, вже було проголошено, що Україна регулює імміграційні потоки в країні. А Конституція України від 28 червня 1996 року визначила основи міграційної політики України. Згідно статті 26 іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами й свободами, а також несуть такі самі обов’язки, як і громадяни України. А стаття 33 наголошує, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишити територію України та в будь-який час повертатися в Україну, за винятком обмежень, які встановлюються законом [9].

На сьогодні основними документами, що визначають та регулюють міграційні питання в Україні є Закон України “Про імміграцію” від 07.06.2001 №2491-III зі змінами від 16.10.2012., що визначає умови і порядок імміграції в Україну іноземців та осіб без громадянства. [3]. Закон України “Про громадянство України” від 8 жовтня 1991 року, що визначає принципи законодавства України про громадянство України, визначає коло осіб, які є громадянами України, підстави та умови набуття та припинення громадянства України та повноваження державних органів, які беруть участь у вирішенні питань громадянства [2]. Закон України “Про порядок виїзду з України й в’їзду в Україну громадян України”, прийнятий 21 січня 1994 року, що регулює порядок здійснення права громадян України на виїзд з України й в’їзд в Україну, порядок оформлення документів для зарубіжних поїздок та визначає випадки тимчасового обмеження права громадян на виїзд України [4]. Закон України “Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства” від 4 лютого 1994 року, що визначає правовий статус, закріплює основні права, свободи та обов’язки іноземців та осіб без громадянства, які проживають або тимчасово перебувають в Україні, і визначає порядок вирішення питань, пов’язаних з їх в’їздом та виїздом з України [6]. Закон України “Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні” від 11 грудня 2003 року, що регулює відносини, пов’язані зі свободою пересування та вільним вибором місця проживання в Україні [7]. Закон України “Про правовий статус закордонних українців” від 4 березня 2004 року, який визначає умови та порядок надання особі статусу закордонного українця та підстави припинення статусу закордонного українця [5].

Окрім вказаних законів, міграційна політика України регулюється указами та розпорядженнями Президента України та Кабінету Міністрів України. Так, 30 травня 2011 року Указом Президента України була схвалена Концепція державної міграційної політики України, яка визначає напрями, стратегічні завдання державної міграційної політики України,

принципи й пріоритети діяльності державних органів у сфері міграції. Згідно з цією концепцією, стратегічними напрямками реалізації державної міграційної політики є:

- 1) удосконалення законодавства щодо внутрішньої та зовнішньої трудової міграції громадян України, в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, а також у сфері боротьби з нелегальною міграцією;

- 2) запровадження на законодавчому рівні механізму додаткового та тимчасового захисту іноземців та осіб без громадянства;

- 3) визначення квот імміграцій в Україну з урахуванням ситуації, що склалася на ринку праці;

- 4) активізація зовнішньої діяльності держави з метою укладення міжнародних договорів, пов'язаних з урегулюванням питань повернення й захисту прав осіб, депортованих за національною ознакою, та їх нащадків, розроблення й впровадження ефективного механізму виконання таких договорів [18].

Особливу увагу у питанні регулювання міграції в Україні привертає Концепція демографічного розвитку України на 2005–2015 роки, прийнята Кабінетом Міністрів України в жовтні 2004 року, яка містить підрозділ “Міграційні процеси”. Згідно положень даної концепції головними завданнями є:

- 1) зменшення масштабів зовнішньої, зокрема трудової, міграції українських громадян, подолання її негативних наслідків та недопущення їх у майбутньому;

- 2) економічне регулювання внутрішніх міграційних потоків [10].

Отже, регулювання міграційних процесів в Україні здійснюється на всіх рівнях державної влади. Відповідно до своїх конституційних повноважень Президент України бере участь у формуванні та реалізації державної міграційної політики. На базі Кабінету Міністрів України функціонують: Комісія у справах біженців при Кабінеті Міністрів України,

Міжвідомча комісія з питань міграції, Рада з питань трудової міграції громадян України при Кабінеті Міністрів України, Міжвідомча координаційна рада з питань співробітництва з українською діаспорою. А у структурі Верховної Ради України діють комітети, які здійснюють регулювання міграційних процесів: Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин, Комітет Верховної Ради України у закордонних справах. Також регулюванням міграційних процесів займаються такі органи виконавчої влади як Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство соціальної політики України, Державний комітет України в справах національностей та релігій.

Висновок. Як бачимо регулюючо-контролюючі важелі міграційної ситуації в Україні детально декларуються, але на покращення ситуації не впливають. Погоджуючись з аналітиками, науковцями, економістами та політиками найоптимальнішими шляхами покращення міграційних процесів в Україні є оновлення політичної системи, модернізація економіки країни із залучення висококваліфікованих робітників та покращення внутрішніх соціальних умов життя. А ще, дотримання нормативних документів та законів може стати запорукою стримання міграційних потоків з України і повернення українців на Батьківщину. Бо попри невтішні прогнози соціологів щодо повернення наших громадян до країни-донора, діаспорні громади за кордоном не втрачають зв'язку з Україною. Об'єднані Українською Всесвітньою Координаційною Радою вони налагоджують співпрацю між українцями по всьому світу. Отож, трудова еміграція як явище сучасного світу має позивні та негативні наслідки як для країн-донорів так і країн-реципієнтів. Тому чи не основним завданням українців на сьогодні є вмiле використання глобалізації за для ефективного функціонування економіки та процвітання суспільного розвитку України.

Література

1. Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Закон України “Про громадянство України” // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 13.
3. Закон України “Про імміграцію” // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 2491.
4. Закон України “Про порядок виїзду з України й в’їзду в Україну громадян України” // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 3857.
5. Закон України “Про правовий статус закордонних українців” // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 1582 – IV.
6. Закон України “Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства” // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 3929 – XII.
7. Закон України “Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні” // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 15.
8. Італійський синдром і проблеми трудової міграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.science-community.org/node/1314>
9. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
10. Концепція демографічного розвитку України на 2005–2015/ Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/879-2006-п>
11. Куревіна І. О. Конкурентноспроможність людського капіталу України в умовах міжнародної трудової міграції: автореф. дис...канд. екон. наук: 08.00.02 / І. О. Куревіна; Нац. акад. наук. України, Ін-т світ. економіки і міжнародних відносин. – К., 2008. – 20с.
12. Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
13. Рамазанов Ш. Міграційні процеси в Україні на рубежі ХХ – ХХІ століть / Ш. Рамазанов // Університет. – 2007. – 5. – С.40–46.

14. Савка О. І. Трудова міграція України: позитивні та негативні наслідки / О. І. Савка // Буковинська державно фінансова академія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Economics/66698.doc.htm
15. Стаканов Р. Д. Вплив трудової еміграції на макроекономічний розвиток України: автореф. дис. ...канд. екон. наук: 08.00.02 / Р. Д. Стаканов; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – 20с.
16. Степаненко В. Нормативно-правове забезпечення боротьби з нелегальною міграцією в Україні / В. Степаненко // Право України – 2006. – №7. – С.55–59.
17. Удовенко Г. Міграційні процеси. Нові виклики для України / Г. Удовенко // Голос України. – 2004. – №213. – С.3.
18. Указ Президента України “Про концепцію державної міграційної політики України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/622/2011>
19. Хомра О. У. Мігранти України в соціально-економічному вимірі / О. У. Хомра // Стратегічна панорама. – 2005. – №3. – С.171–179.
20. Чайка-Петегрич Л. Б. Розвиток міжнародної міграції трудових ресурсів в Україні: автореф. дис. ...канд. екон. наук: 08.00.02 / Л. Б. Чайка-Петегрич; Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2008. – 22с.
21. Migration and Remittance Flows: Recent Trends and Outlook, 2013–2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1288990760745/MigrationandDevelopmentBrief21.pdf>
22. Migration Policy Institute [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.migrationinformation.org/programs/data-hub/maps-immigrants-and-emigrants-around-world>
23. United Nations Department of Economic and Social Affairs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/development/desa/index.html>

Summary

Alla Ziakun, Yuliya Ziakun. The «Ukrainian face» of modern migration processes: legal and statistical analysis.

Labour migration in the modern world is a catalyst for the globalization process, because between it there is cause and effect relationship. Ukrainian labor migration is associated not only with global trends, but also has its own features. Ukrainian citizens are motivated by economic crisis and political factors within our state to relocate to new places of residence and employment. Therefore, the article discusses the statistics of labor migration in Ukraine during the last year. Popular centers of gravity of workforce, which prefer Ukrainians, were signed. Also it was analyzed the regulation of migration processes in Ukraine.

Keywords: *labor migration, migration policy, migration.*

Зякун А.І. “Українське обличчя” сучасних міграційних процесів: правовий та статистичний аналіз [Текст] / Зякун А.І., Зякун Ю. // Світогляд-Філософія-Релігія: зб. наук. праць.– Суми: УАБС НБУ.- 2014.-Вип. 7.- С.153-161.